

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ**

Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності

МОВА – КОРДОН НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Збірник тез доповідей
Міжвузівського науково-практичного семінару

19 лютого 2020 року

Львів – 2020

«МОВА – КОРДОН НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ». – Збірник тез доповідей Міжвузівського науково-практичного семінару. 19 лютого 2020 року. – Львів: ЛДУ БЖД, 2020. - 42 с.

РЕДКОЛЕГІЯ:

Марта ЛАБАЧ, кандидат філологічних наук, доцент

Галина ХЛИПАВКА, кандидат педагогічних наук, ст. викладач

Ірина БАБІЙ, кандидат педагогічних наук, викладач, ст. викладач

Збірник укладено за тезами доповідей Міжвузівського науково-практичного семінару «МОВА – КОРДОН НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ». 19 лютого 2020 року.

За точність наведених фактів, самостійність наукового аналізу та нормативність стилістики викладу, а також за використання відомостей, що не рекомендовані до відкритої публікації, відповідають автори матеріалів та їхні керівники.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ МОЛОДІ ПРОТИСТОЯТИ ВІЙНІ ЗА ЇЇ СВІДОМІСТЬ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Марта Лабач

канд. пед. наук, завідувач кафедри українознавства

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Такі поняття, як «консцієнтальна війна», «війна свідомостей», «мова ворожнечі» (агресивні висловлювання, які принижують людину або й цілу спільноту) дуже часто зараз використовуються і входять у щоденний контекст нашого життя. Під прицілом зброї, яка використовується в цій війні, в першу, чергу, перебуває молодь, за свідомість якої, значною мірою, ця війна ведеться. Одним із засобів протистояння консцієнтальній війні та мові ворожнечі, є високого рівня освіта, яка формує свідомість молодої людини і виступає міцним щитом проти негативних впливів неякісних національних чи ворожих засобів інформації. Відома спеціалістка з когнітивної лінгвістики професор Світлана Жаботинська в праці «Мова як зброя у війні світоглядів» особливо підкреслює, що, власне, мова – це головна зброя у консцієнтальній війні, яка зараз ведеться, зокрема, в Україні (2).

Звернемося до думки філософині Антоніни Колодій, яка пояснює значення цього нового терміна: «Консцієнтальна війна (лат. conscientia – свідомість, сумління) – війна на ураження свідомості, руйнування ідентичності, а також здатності людини до самоідентифікації. Особливостями консцієнтальної війни є такі: латентність (прихованість – М. Л.) упродовж тривалого часу, різноманітність, гнучкість та непередбачуваність засобів впливу, застосування насильницьких методів викривлення інформаційно-комунікативного простору, стирання чіткого розмежування «друг-ворог», руйнування духовних цінностей, уявлень про добро і зло, здатності людини до вільної самоідентифікації та інші». (3)

Бачимо, що у визначенні цього терміна кілька разів ужито поняття «ідентичність» та «ідентифікація». Отже, головна увага щодо формування здатності молодої людини протистояти потужному негативному впливу інформаційного середовища, через яке часто проникають ворожі ідеї в наш інформаційний простір, повинна бути скерована на формування й зміцнення національної ідентичності, духовних цінностей, вміння й відваги виступити проти агресії й насилля. Тим більше це необхідно, що іноді саме здатність себе ідентифікувати з українством, наполегливе відстоювання свого права спілкуватися

українською мовою, вимога обслуговування рідною мовою в державних установах навіть тут, в Україні, трактують як «мову ворожнечі».

Безперечно, щодо означеної проблеми ключовим є поняття «інформація», адже саме через неї відбувається потужний вплив на свідомість і підсвідомість людини, саме через інформаційні канали, здебільшого, поширюються тексти, образи, які руйнують свідомість і є, фактично, психотропною зброєю. Видатний український педагог Омелян Вишневський підкреслює: «Інформація є важливою передумовою діяльності. Крилатий вислів "той, хто володіє інформацією, той володіє світом" містить у собі глибоку правду. Тільки завдяки засвоєнню інформації людське пізнання може бути безперервним висхідним процесом. Водночас засвоєння інформації має сенс лише тоді, коли воно переростає у процес творчого перетворення світу» (1).

Як зробити так, щоб уся та інформація, що її засвоїв (чи повинен засвоїти) курсант/студент у вищій школі, переросла у «процес творчого засвоєння світу» (тавтологія тут навмисна – М.Л.), а це, ми переконані, є міцним щитом для поширення «мови ворожнечі» й унеможливило перемогу тих, хто веде конспіративні війни. Звичайно, молода людина приходить до закладу вищої освіти уже частково сформованою особистістю, і її світоглядні основи значною мірою прищеплені родиною, школою, приватним оточенням. Але часто саме тут, на студентській лаві, де, «закладається програма життя молоді людини», як говорив Папа Римський Іван Павло II, можуть відбутися (і відбуваються!) дуже позитивні метаморфози й трансформації. «Людина між добром і злом – завжди в дорозі», - вважали давні мудреці, і «сім'я, школа та інші виховні інститути не є фабриками, які випускають "готовий до вжитку продукт...", людина завжди в дорозі, в намаганнях і все життя виховується на ґрунті **власного вибору**», підкреслює Омелян Вишневський, тому такий важливий цей власний вибір, який має бути зроблений в рамках гуманітарної, людиноцентричної площини (1).

Весь блок дисциплін, у першу чергу, гуманітарних, які викладаються у вищій школі, можна й треба використати для того, аби підсилити критичне творче мислення курсанта/студента, зміцнити його національну свідомість, прищепити вміння дискутувати, аргументувати свої твердження, переконувати, завжди робити вибір, гідний людини. Війна на ураження свідомості, яка особливо активно ведеться проти нас протягом усього останнього століття, а почалася кілька століть тому, не припиняється ні на хвилину, тому ця перманентна ситуація вимагає копіткої повсякденної роботи, яка, на нашу думку, повинна розгортатися в таких напрямках: формування глибинного розуміння значення слова як одного з основних засобів формування свідомості, яка є, власне, головною ціллю в конспіративній війні для досягнення мети - маніпулювання, руйнування та цілковитого

позбавлення можливості самої людини керувати нею; вироблення вміння майстерно володіти словом, грамотно висловлювати свої думки, які є, без усялякого перебільшення, дзеркалом свідомості; прищеплення твердого переконання своєї приналежності до вітаїстичної української нації, що протягом тисячолітньої історії сформувалася як одна з найбільш героїчних і стійких націй в Європі і здавна живе на своїй землі, глибоко закорінена в неї; формування здатності в будь-якій ситуації робити вибір, який свідчить про високі моральні риси особистості. Перелік цих завдань можна продовжити в більш об'ємному дослідженні, а поки що - висновок щодо означеної проблеми такий: освітній простір сучасної вищої школи дає прекрасні можливості для формування громадянина нашої Держави – свідомого, освіченого, який цінує демократичні засади суспільства, гідність людини, її цінність як окремої особистості-індивіда, вміє протистояти небезпечним сучасним викликам, зокрема, й війні за свідомість людини.

ЛІТЕРАТУРА

1.Вишневський Омелян. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Електронний ресурс: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?

2.Жаботинська Світлана. Мова як зброя у війні світоглядів. Електронний ресурс: http://uaclip.at.ua/zhabotinskaja-jazyk_kak_oruzhie.pdf

3.Колодій Антоніна. Війна на ураження свідомості продовжується. Електронний ресурс: https://zik.ua/news/2015/01/02/antonina_kolodiy_viyna_na_urazhennya_svidomosti_prodovzhuetsya

**МОВОЗАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПРАВНИКІВ
КРІЗЬ ПРИЗМУ ПУБЛІКАЦІЙ ЧАСОПISУ «ЖИТТЯ І ПРАВО»
(1928 – 1939 рр.)**

Мар'яна Гдакович

*канд. філол. наук, доцент кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення
Львівський державний університет внутрішніх справ*

У Галичині у 20-30-х рр. ХХ ст. українські правники виступили як захисники національних інтересів, оборонці національних і громадянських прав українців. Об'єднані в Союз Українських Адвокатів і Товариство Українських Правників, вони провадили активну роботу, обстоюючи права української мови як основного чинника націєтворення. З цією метою широко використовувалися шпальти часопису «Життя і Право: вісник теорії і практики», який Союз Українських Адвокатів почав видавати у липні 1928 р. і який виходив щоквартально аж до 1939 р. З 1929 р. до виходу видання долучилося Товариство Українських Правників. «Життя і Право» фактично був поодиноким правничим часописом у міжвоєнний період на західноукраїнських землях, у 1932 – 1934 рр. у Коломиї виходили «Правні поради», але недовгий час виходу і низький фаховий рівень не зробило видання авторитетним. Журнал «Життя і Право» зібрав блискучих співавторів, до складу редакції у різні роки входили відомі правники: В.Старосольський, М.Грушкевич, О.Надрага, Р.Домбчевський, А.Рак, Є.Давидяк, М.Каратницький; відповідальним редактором незмінно був К.Левицький. У програмній статті редактор так визначив завдання журналу: «Програма нашого видавництва є: дати спомогу українським правникам усіх станів вироблювати свої сили наукові та їх досліди правничого змісту подавати правникові для поглиблення фахового знання» [2, с.1]. Необхідно зазначити, що постання галузевого правничого часопису стало можливим саме завдяки зусиль К.Левицького, який як ніхто розумів вагу права і значення правничої культури у поступі нації: «Загал нашого українського правничого світа відчуває потребу того органу, та й належиться, щоби ми Українці на цих землях і в сучасних обставинах мали свій правничий орган як знамя культури і оборони прав нації»[2, с.2]. К.Левицький уже мав досвід такої роботи, адже він був редактором першого українського юридичного видання – «Часопис правнича» (1889 – 1900 рр.).

Значну увагу часопис приділяв мовній проблемі, про що говорили самі автори: «Мовній справі віддало наше видавництво чи не найбільше місця та присвятило їй уваги ... в

боротьбі за права нації. ...Не лише саме право мови, але й правнича наша мова її чистота і виразність мали в «Ж і П» свого першого борця» [1, с.3].

Мовозахисна діяльність видання зумовлена контекстом доби. Після ліквідації української державності Галичина опинилася у дуже скрутних суспільно-політичних і економічних обставинах. Досягнення українців Галичини в національно-культурній і політичній сферах ще за часів перебування у складі Австро-Угорщини здебільшого були ліквідовані. Польща не додержувала міжнародних зобов'язань. (На Паризькій мирній конференції Польща зобов'язувалась перед державами Антанти гарантувати українському населенню культурну автономію. Всі гарантії ніколи не були здійснені.) Вирішивши створити однорідну національну державу, Польща проводила агресивну політику щодо національних меншин, насамперед стосовно українців. Польська урядова номенклатура уникала навіть слова українці, вживаючи назви *rusiny*, *rusinski*. За зразком Малоросії Галичину називали Малопольською східною. Польському тискові українська громадськість протиставила свою активність у боротьбі за соціальні права і національний розвиток. Загалом життя українців Галичини під окупацією Польщі – це двадцятилітній період боротьби за національну незалежність, українську державу серед постійного поліцейного терору щодо всіх проявів українського національного життя. Провідну роль у духовному і суспільному поступі українства на західноукраїнських землях відігравали українські адвокати. Початки українського організованого життя у ХІХ ст. пов'язані з працею правників І.Добрянського, В.Барвінського. На чолі національно - визвольних змагань галицьких українців стояли правники; Листопадовий Чин, керівництво ЗУНР здійснювали правники - адвокати – Є.Петрушевич, К.Левицький, Ю.Романчук, С.Баран, Л.Цегельський, І.Макух, С.Голубович та ін. У міжвоєнний час насамперед українські правники мали можливість боротися за права українців. Відомою є участь правників у боротьбі за український університет.

Уже в першому числі часопису подана стаття М.Волошина «Права української мови», в якій автор порівнює законодавство Австрійської монархії і Польської республіки, причому аналіз засвідчив, що більш демократичними виявляються мовні закони ретроградної імперії. Надзвичайно гострою є стаття «За права мови», підписана криптонімом Р.Д. (очевидно, автором є адвокат, д – р Р.Домбчевський, пізніше у 30-х рр. вийшла його книга з такою ж назвою). Автор порушує проблему ставлення мовців до своєї рідної мови й дієвої позиції в обстоюванні прав української мови. Він наголошує, що збереження мова – найголовніша умова державності: «Годі змагати до самостійності як нація не береже в щоденному життю свого найбільшого скарбу, своєї першої одежі, в якій вона виступає перед людьми, та яка в великій мірі характеризує її саму» [4; с.18]. Автор різко засуджує непошанування прав мови

українськими адвокатами та самими клієнтами, які вживають у суді польську мову, не вимагають ведення документів українською мовою, загалом не використовують навіть той мінімум прав української мови, що закріплені у законах.: «Українське громадянство забуває, що віддаючи державі податки, воно має право домагатися від держави пошанування своєї мови від кожного, з ким входить в який-небудь інтерес приватно - правний» [4; с.20]. Пафос статті зумовлений специфікою польських законів про мову національних меншостей від 1924 р., які постановляли, що українська сторона мусить виразно домагатися, щоб усі рішення були видані, окрім державної польської, також українською мовою; мовою судів на певних територіях може бути українська мова, але тільки на вимогу українців; тільки етнічний українець як адвокат має право вживати українську мову.

Тлумаченню окремих положень закону про державну мову від 1924 р. присвячені статті – «До інтерпретації закону язикового з 31 липня 1924 р. В. з. 78, поз. 757» (1930. – Ч.3); О.Косак «Уваги до закона про державну мову з 31 липня 1924 р.» (1929. – Ч.4). Статті О.Косака засвідчують постійну готовність української громади і українських правників виборювати і обстоювати свої національні права, використовуючи навіть ті незначні, залишені дискримінаційними польськими законами можливості. О.Косак підтримує українських греко – католицьких священників, які провадять діловодство українською мовою. До питання мови церковних документів поверталися у своїх розвідках К.Левицький «До питання, в якій мові мають українські священники переписуватися з державними урядами?» (1937. – Ч.1), Л.Ганкевич «Українські прізвища в метрикальних книгах і карне право» (1937. – Ч.3). Л.Ганкевич розкриває один із асиміляційних механізмів польської влади – уведення юридично необґрунтованої вимоги запису українських прізвищ згідно з польською вимовою. Так, у документах відтворювали українські прізвища як польські – Заєць ставав Зайонцом, Вовк – Вільком, Добрянський – Добжанським. Л.Ганкевич наголошує на праві й навіть обов'язку українських священників вести записи українською мовою згідно з українською фонетичною традицією. Історія з прізвищами незабаром повториться знов, тільки тепер з більшовицькою окупацією прізвища будуть русифікуватися і, як наслідок, у західноукраїнських селах з'являться Васильєви, Петрови тощо.

Чимало публікацій роз'яснюють українцям права щодо вживання української мови в певних урядових та правничих сферах – «Українська мова в нотаріаті у Польщі» (1928. – Ч.2), «Українська мова в нотаріаті Української Соціалістичної радянської республіки» (1928. – Ч.2), М.Винницький «Права української мови в нотаріаті» (1933. – Ч.4), «В справі урядової мови коморників» (1934. – Ч.1), «Права української мови на терені окружної Адвокатської Ради у Львові» (1938. – Ч.4). Стаття К.Левицького «В боротьбі за права рідної мови» (1932 – Ч.2) виступає на захист прав «осіб правничих»(тепер – юридична особа) уживати українську

мову; всупереч конституції часто скарги, позовні заяви українських громад були відкинені чи повернені на підставі того, що в законі про мови йдеться лише про фізичні особи.

Українські адвокати намагалися розгортати українське суспільно – політичне життя. У червні 1932 р. Союз українських адвокатів скликав конференцію, на яку були запрошені представники освітніх та економічних установ. Матеріали конференції – доповіді, резолюція – були надруковані у часописі.

Як ми вже зазначали, у тогочасних умовах правничий часопис давав чи не єдину можливість для вироблення правничої термінології. Вже сам факт виходу фахових статей українською мовою стимулював розвиток правничої терміносистеми, проте співавтори часопису окрему увагу приділяли виробленню термінології. У 1935 р. у часописі існувала рубрика «Кутик мови», в якій роз'яснювали складні випадки уживання термінів. У травні 1936 р. з ініціативи Союзу Українських адвокатів було створено термінологічну комісію, до складу якої, зокрема, входили А.Рак, Л.Ганкевич, З.Лукавецький, а також відомий і надзвичайно авторитетний мовознавець В.Сімович. Того ж року у часописі появилася рубрика «Висліди термінологічної комісії». Відомо, що Термінологічна комісія готувала до друку польсько – український словник правничих термінів, однак ця робота була не завершена через політичні обставини.

Отже, у 20-х – 30-х рр. ХХ ст. українські адвокати були провідною силою, що відіграла головну роль у розвитку тогочасного суспільно-політичного життя нації. Союз Українських Адвокатів і Товариство Українських Правників провадили активну культурно – освітню роботу, діяльність Союзу і Товариства була скерована на піднесення правової культури українців, створення громадянського суспільства. Органом згаданих організацій був часопис «Життя і Право» (1928 – 1939 рр.). Часопис постійно виступав в обороні прав української мови та української нації. Журнал засвідчив високий фаховий рівень українських правників і їхню свідому громадянську позицію. Державотворча праця українських адвокатів здобула визнання і глибоку вдячність сучасників, зокрема митрополит А.Шептицький високо оцінив діяльність українських правників: «Найвидатнішу роль відіграла українська палестра на тернистому шляху політичних процесів. Історія української палестри є тісно зв'язана з історією цілого нашого народу для того, що українські адвокати від самого початку нашого політичного життя грали провідну роль в політиці» [3; 17].

ЛІТЕРАТУРА

1. Домбчевський Р. Перше десятиліття // Життя і право. – 1938. – Ч.1. – С.1 –
2. Левицький К. Слово від видавництва // Життя і право. – 1928. – Ч. 1. – С.1 – 2.

3. Привіт Високопреосвященого митрополита Андрея Шептицького до Союзу українських адвокатів // Життя і право. – 1933. – Ч.3. – С.17.
4. Р.Д. За права мови // Життя і право. – 1929. – Ч.3. – С.18-24.

УДК 81'272:378-057.875

УСВІДОМЛЕННЯ РОЛІ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Зоряна Куньч

завідувачка катедри української мови

Національний університет «Львівська політехніка»

Мовна гетерогенність українських громадян і, насамперед, нетотожність мовного та етнічного самоусвідомлення українців, часто стає підставою для використання мовного питання задля досягнення певних політичних завдань і призводить до напруження в українському суспільно-політичному просторі. Таким чином «навколо мовного питання в Україні утворився «гордіїв вузол» політичних нашарувань» [2, с. 177]. Інтереси національної безпеки держави лежать у площині усунення ситуації двомовності, що, спонукає, з одного боку, діагностувати ставлення українців до вивчення й застосування державної української мови, а з другого, передбачити заходи, спрямовані на підвищення статусу державної мови з метою подальшого її утвердження на всій території України.

У науковій літературі цю проблему порушували у своїх працях такі українські мовознавці: Л. Масенко [5, 6], О. Данилевська [1], П. Салігей [8], О. Р[7], Т. Фудерер [9]. Так, Л. Масенко слушно, на наш погляд, зауважує про відмінності між тим, як люди використовують мову, і тим, що вони думають про свою мовну поведінку та мовну поведінку інших [6, с. 107]. Цікавими видаються дослідження за результатами анкетування київських школярів, на підставі яких виявлено, що «в ставленні до двомовності виявляється амбівалентність суспільної свідомості, зумовлена посттоталітарними деформаціями мовної ситуації в Україні» [9, с. 29]. Акцентовано, що хоч київські старшокласники демонструють у школі двомовну поведінку, вони не вважають таку реальність оптимальною і наголошують, що в навчальному закладі мають діяти чіткі правила, які регламентували б використання української мови. Події в Україні після Революції Гідності та російської агресії посприяли зміцненню престижу української мови. Отож актуальним є дослідження ставлення студентів до державної мови.

Для оцінки ставлення молоді до державної мови було проведено опитування студентів Львівської політехніки [3]. Результати цього опитування засвідчують, що львівські студенти – вихідці зі східних регіонів України після свого прибуття до Львова починають використовувати державну мову значно частіше, ніж це було в шкільні роки. Відповідаючи на запитання «Оцініть, як часто Ви користуєтеся українською мовою за останній рік» розподілилися так: «постійно» – 29,8 %, «більшою мірою, ніж іншими мовами» – 58,8 %, «лише на вимогу чи прохання» – 6,5 %, «дуже рідко» – 3,2 % [3, с. 47]. Лише 9,7 % студентів – вихідців зі східних та центральних областей України повідомили, що мова спілкування на першому курсі Львівської політехніки для них не змінилося, порівняно зі шкільними роками (імовірно, у цьому числі є великий відсоток тих, котрі в сім'ї батьків розмовляли і розмовляють українською мовою, а також використовують її для спілкування з друзями). а понад 90 % відповіли, що останнім часом послуговуються українською мовою більше. Це свідчить про те, що, опинившись в українськомовному соціокультурному просторі, юнаки і юнки поступово адаптуються в ньому і переходять на спілкування українською мовою і в офіційних ситуаціях, і в неформальних. Цілком одностайною виявилася відповідь на запитання «Чи вважаєте Ви, що українську мову в Україні має знати кожен громадянин?»: позитивно відповіли 97,8 % вихідців із західних областей України і 94,4 % респондентів, що походять з інших областей України. Практично всі опитані стверджують, що державною мовою потрібно спілкуватися в усіх офіційних обставинах. Трохи менша кількість респондентів, але теж абсолютна більшість опитаних хотіла би, щоб українська мова звучала з уст кожного українця також і в неформальних ситуаціях спілкування: «так» відповіло 88,2 % «мені байдуже» – 11,7 % [3, с. 48].

Гадаємо, що такі дані опитування свідчать про стійку національно-мовну самоідентифікацію молоді, усвідомлення того, що державна мова – це основна національна ознака, яка разом з іншими ознаками (спільність території, культури, економічного життя і т. ін.) формує націю. Освітньо-просвітницька та виховна робота серед студентства сприяє утвердженню цього розуміння.

Наше дослідження підтвердило також висновки [9] щодо закріплення тенденції до зростання престижу української мови. Зрозуміло, що кожна людина «реалізує свою ідентифікацію по-різному, але значна частина наших сучасників відчуває потребу продемонструвати свою спільність з українською нацією і в часовому, і в просторовому вимірах» [4, с. 90]. Аналіз динаміки змін у ставленні до державної мови може допомогти зрозуміти мотиваційні механізми, що спонукають мовців, і це є перспективою наших подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данилевська О. М. Якісні характеристики мовної ситуації у сфері освіти (за результатами анкетування київських школярів). Наукові записки [КДПУ ім. В. Винниченка]. Серія: Філологічні науки (мовознавство), № 137, 2015. С. 373–379.
2. Куньч З. Й. Українське мовне питання в сучасних суспільно-політичних умовах. *Ukraina. Konflikt, transformacja, integracja*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Narodowy Uniwersytet „Politechnika Lwowska”, Olsztyn-Lwów 2016, Wydawnictwo «Sroka», 364 s. С. 177–189.
3. Kunch Z., Turchyn Y. Major features of language adaptation as a sign of a stable psychological condition. *Mental Health: Global Challenges*, 2018. С. 43–50.
4. Куньч З. Й. Усвідомлення ідентифікаційної функції мови в умовах російської агресії. Психологія національної безпеки і благополуччя особистості. Тези I-ї Міжнародної науково-практичної конференції, 14-15 березня 2019 р., м. Львів. 2019. С. 89–90.
5. Масенко Л. Мовна ситуація України: соціолінгвістичний аналіз. Мовна політика та мовна ситуація в Україні: Аналіз і рекомендації. Київ: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2008. С. 96–131.
6. Масенко Л. Нариси з соціолінгвістики. Київ: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2010. 243 с.
7. Руда О. Г. Мовне питання як об’єкт маніпулятивних стратегій у сучасному українському політичному дискурсі: монографія. Київ: Інститут української мови, 2012. 232 с.
8. Селігей П. О. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання. Київ: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2012. 118 с.
9. Фудерер Т. О., Данилевська О. М. Вікові та поколіннєві відмінності в ставленні до мови в соціолінгвістичній традиції: українська перспектива. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія філологія. ТОМ 22, № 2 (2019). С. 20–30.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ РИТОРИКИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Оксана Литвин

канд. філол. наук, доцент, доцент катедри української мови

Національний університет «Львівська політехніка»

У практиці викладання мовленнєвих дисциплін у вищій школі різного профілю відчувається необхідність оптимізації, пов'язана із застосуванням в освітньому процесі інноваційних та інтерактивних технологій. Водночас нині у професійну підготовку активно впроваджується курс риторики, оскільки дає змогу майбутнім фахівцям розвинути не лише особистісні (комунікабельність, толерантність, культуру мовлення), а й професійні якості (лідерство, управління часом, уміння публічної комунікації). Ми вважаємо доцільним розглянути деякі інновації, ефективні у процесі викладання риторики в закладах вищої освіти. Оскільки курс спрямовано на розвиток практичних умінь, то викладачам ЗВО необхідно застосовувати найбільш ефективні практико орієнтовані методи і технології.

Інноваційні методи викладання досліджували: Т. Куренна, Л. Мова, І. Сингаївська, Л. Пироженко, О. Пометун, метод конкретних ситуацій, комунікативні тренінги, риторичні практикуми були розглянуті в працях Н. Криштоф, Г. Сагач, Ю. Швалб, З. Куньч тощо. Найпоширенішим є комунікативно орієнтований метод викладання риторики, максимально наближений до реальних умов, здатний підготувати нове покоління, яке вміє думати, спілкуватися, слухати і чути інших.

Підвищити інтенсивність навчання, розвинути творчі здібності студентів допомагає використання інноваційних технологій. У разі їх впровадження знання засвоюються краще, адже інтерактивні методики розраховані не на запам'ятовування, а на вдумливий, творчий процес пізнання, постановку проблеми і пошук шляхів її вирішення. Освітня технологія інтерактивного навчання в процесі навчання – це сукупність різноманітних педагогічних прийомів, які спонукають студента до дослідницької творчої активності, створюють умови для усвідомлення ними матеріалу, узагальнення одержаних знань. В її основу покладено ідеї творчої співпраці. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільний розгляд проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. На заняттях із риторики можна активно впроваджувати інформаційно-комунікаційні технології, створювати позитивну емоційну атмосферу

духовного взаємозбагачення, даючи можливість кожному майбутньому фахівцю випробувати себе в різних видах творчості.

Однією з відносно нових для вищої школи є технологія портфоліо. Портфоліо (від англ. *portfolio* – портфель, папка) – це пакет документів у якому студент із допомогою викладача може зібрати й у систематизованому вигляді презентувати свої досягнення [3]. Портфоліо слугує для інтеграції викладання й оцінювання; надання необхідної інформації студентам; допомоги їм в оцінюванні власної роботи; формування бази досягнень. Портфоліо є джерелом інформації про професійне зростання та розвиток, що допомагає вирішувати такі важливі завдання: підтримувати і стимулювати навчальну мотивацію студентів; заохочувати їхню активність і самостійність, розширювати можливості навчання та самонавчання; розвивати навички рефлексивної та самооцінювальної діяльності; формувати вміння вчитися – ставити цілі, планувати й організовувати власну діяльність.

Одним із засобів розвитку інноваційної особистості студента вважається метод мовного портфоліо як дієвого інструменту гуманістичного навчання. Риторичне портфоліо дає змогу представити особистість крізь призму ораторського мистецтва. і є одним із найефективніших інструментів, що допомагає розвинути у слухачів здатність до самооцінювання в комунікативному навчанні. Отже, за допомогою риторичного портфоліо спрощується процедура впровадження європейських стандартів у навчання майбутніх фахівців різних галузей, у тому числі під час формувального чи підсумкового тестування [5].

На заняттях з риторики часто використовують ділові ігри, в яких змодельовані реальні дії у спеціально створеній проблемній ситуації, що дає змогу закріпити засвоєні знання і виробити практичні навички чітко висловлювати свої думки залежно від обставин, максимально наблизити навчальний процес до практичної діяльності, врахувати реалії сьогодення, приймати рішення в умовах конфліктних ситуацій, відстоювати свої пропозиції, розвивати в учасників гри колективізм та відчуття команди, отримати результати за досить обмежений час. Ділова гра є «засобом і методом підготовки та адаптації до трудової діяльності та соціальних контактів», методом активного навчання, який сприяє досягненню конкретних завдань, структурування системи ділових стосунків учасників. Її конструктивними елементами є проектування реальності, конфліктність ситуації, активність учасників, відповідний психологічний клімат, міжособистісне та міжгрупове спілкування, розв'язання сформульованих на початку гри проблем [4]. Ділова гра є комплексною, багатофункціональною дією, у межах якої сполучено декілька взаємопов'язаних видів діяльності: аналіз і пошук розв'язання проблем, навчання, розвиток, дослідження, консультування, формування колективної діяльності. У ЗВО застосовують різноманітні

модифікації ділових ігор: імітаційні, операційні, рольові ігри, діловий театр, психосоціодрама.

Одним із ефективних методів активізації студентів є «кейс-стаді», або метод конкретних навчальних ситуацій. Кейс є єдиним інформаційним комплексом, що дозволяє зрозуміти ситуацію [2]. Класичним є визначення поняття «кейс-стаді», як опис ситуації, яка реально існувала. Кейс-стаді – це сукупність умов та обов'язків, що описують конкретні, реальні обставини. Кейс – це завжди моделювання життєвої ситуації. Як інтерактивний метод «кейс-стаді» може застосовуватися для: закріплення знань і вмінь, що були отримані на попередніх заняттях; розвитку навичок аналізу та критичного мислення; зв'язку теорії та практики [1]. Використання кейс методу дозволяє розвивати у студентів аналітичні, дослідницькі, комунікативні навички. Аналітичні навички передбачають вміння класифікувати, виокремлювати корисну та несуттєву інформацію, аналізувати її. Практичні дозволяють використовувати отримані знання на практиці. Творчі навички дають можливість прийняття альтернативних, креативних і нестандартних рішень. Комунікативні навички забезпечують уміння вести дискусію, використовувати наочний матеріал, мультимедіа засоби, відстоювати власну точку зору. Соціальні навички дають змогу оцінювати поведінку людини, слухати співрозмовника, підтримувати дискусію, аргументувати свою точку зору. Навички самоаналізу передбачають аналіз моральних та етичних проблем спілкування. Перевага кейс-стаді є незаперечною, вони: зацікавлюють студентів процесом навчання, формують інтерес до навчальної дисципліни, сприяють активному засвоєнню знань, умінь і навичок.

Отже, інноваційні педагогічні технології є невід'ємним компонентом навчання курсу риторики. Інновації дають змогу розкрити потенційні здібності кожного студента, виявити лідерські якості, навчають працювати в команді, урізноманітнюють засоби навчання. Вони стають певним зразком, що безперечно активно впроваджуватиметься в подальшу практику української вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобохуджаев Ш. И., Юлдашев З. Ю. Инновационные методы обучения: особенности кейс-стади метода обучения и пути его практического использования. Ташкент, 2006. 88 с.
2. Гладких И. В. Методические рекомендации по разработке учебных кейсов. Санкт-Петербург, 2004. 75 с.
3. Карп'юк О. Д. Європейське Мовне портфоліо : метод. посібник. Тернопіль : Лібра Терра, 2008. 112 с.

4. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.

УДК 811.161.2'272:316.356

ІДЕОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА КРІЗЬ ПРИЗМУ МОВИ

Оксана Микитюк

доцент катедри української мови

Національний університет «Львівська політехніка»

1. Мова як фактор існування держави. Сутність сильної держави промовисто ілюструють слова державного діяча Великої Британії, прем'єр-міністра цієї країни В. Черчилля, якому в час Другої світової війни подали на затвердження бюджет, де були видатки на зброю, амуніцію, харчування солдатів тощо. Переглянувши його, прем'єр-міністр запитав про витрати на культуру, але військові генерали відповіли про наявний стан війни. На що В. Черчилль сказав: «А за що ж ми тоді воюємо?». Власне, ідеологія, до якої передусім належить мова, творить авру держави та гарантує її безпеку.

Мова як державний атрибут є і буде вихідною точкою розгортання політичної боротьби, ареною змагань за право бути переможцем. Тому війни неодноразово починалися і починаються з мовних проблем, а всі президентські та парламентські вибори супроводжуються мовними баталіями. Відтак лише відсутність мовних проблем може забезпечити самостійний розвиток країни.

2. Мова визначає територію держави. Мова завжди є умовою і фактором існування держави. Відома аксіома «Межі моєї мови – це межі моєї держави» має авторство, позаяк це слова і Т. Прокоповича, і Б. Хмельницького. Українська мова на нашій землі передувала розвиткові держави та визначила кордони української самостійності.

Мова творить націю, зберігає національну пам'ять, формує національну свідомість, тому державотвірна та націєтвірна функції мови засвідчують нашу неповторність, самотність, унікальність.

3. Мова як ідеологія. Духово-ідеологічні основи будь-якої держави стверджуються чи заперечуються завдяки неоціненному дарові – слову, за допомогою якого ми передаємо будь-яку інформацію. Відокремившись від Росії, Україна, як типово постколоніальна держава, лишилась у спільному з нею монокультурному просторі. Відтак російська ідеологія і далі панує в царині культури, поширюючи своє книговидання, пісню та всі електронні

засоби масової інформації. Можливо, «облудлива покірність» мала б зникнути в умовах незалежної держави, але, на думку Д. Павличка, «самостійно держава звільняє від рабства (і то не до кінця!) лише громадянина з національною волею і свідомістю» [2, с. 46]. Тому утвердження українськомовності України має бути справою державної ідеології, що сприятиме формуванню ваги української мови у світі. Свого часу М. Ганді переконував, що інтелігенція, вихована колонізатором, стає ворогом свого народу. Народ без національного стрижня, складовим якого є мова, ніколи не працюватиме на розвиток власної країни. Тому знати українську мову – це норма і обов’язок для кожного громадянина України (а не його волевиявлення), позаяк мова – це національний атрибут держави, так само, як славень та прапор. Зрештою, мова творить національну ідеологію, формує і забезпечує існування держави. Історія Вавилонської вежі засвідчує: «У почині було Слово».

4. Мовно-національна політика. Завдання нашої держави (а держава – це те, що «держить», тобто об’єднує) – цілеспрямовано творити і обстоювати національну політику. А однією з ознак цивілізованої держави є її ставлення до мови. Формування національної держави передбачає наявність власної ідеологічної основи. Фахівці твердять про катастрофічне звуження сфери застосування української мови, яке йде до критичної межі, а професор К. Тищенко зазначає, що ситуація аж занадто нагадує «третій етап злиття націй», тобто це – «сталінізм у дії». Висновок дуже простий: триумфальну ходу російської мови не потрактовано як загрозу національній безпеці України, мовна політика – надмірно обережна, а національна ідеологія, ймовірно, взагалі відсутня.

5. Мова та національна пам’ять – це основа побудови потужної України. Історія формування української мови – це шлях мововбивств, які закріплено 400-ми указами та постановами. Урядове втручання в систему мови впродовж існування СРСР було новітнім винаходом, бо советська система крім зовнішнього тиску (репресії, голодомор як геноцид, політика переселення українців на неукраїнські території) руйнувала хребет мови (забороняла слова, словоформи, синтаксичні конструкції). Відтак асимілювання з російською мовою порушило і фонетичну, і граматичну, і лексичну систему мови. У підсумку лише термінологічні бюлетені 1933–1935 років зліквідували 14,5 тис. слів. Зруйновано було і орфографічну основу, оскільки Правопис 1933 року узаконив низку форм, тотожних російській мові. Таким чином національну самобутність української мови було винищено, що призвело до окупації України, яка триває і досі.

6. Ідеологічне завдання держави. Н. Маківеллі зауважив, що поневолений народ за час неволі втрачає гідність, що згодом призводить до регресу нації. Тому завдання держави – демонструвати силу та зміцнювати волю до життя. Д. Донцов в тексті «Дух нашої давнини» дає чітку платформу побудови самостійної України: «Бути сильним – такий був “кінець”»,

така була ціль, завдання суспільностей, як її розуміла творча думка нашої старої провідної верстви. Її члени, мабуть, не раз вичитували в “Законах” Платона, що “ні багатство, ні культура, ні мистецтво, ні яке інше благо на ніщо нам не здадуться, коли не будемо найсильнішими в війні”» [1, с. 86–87]. Українське прислів’я про безхребетність людини говорить так: «На похиле дерево кози скачуть», тому фразеологія та інтелектуалізм Донцова засвідчують, що ідеологічна сила в державі є необхідною.

7. Мова – це інформація. Увесь людський досвід закодовано в слові, бо хто володіє інформацією, той володіє світом. Українська Україна можлива, «коли інформаційний простір України буде проголошено в Конституції національним надбанням України» (Ю. Ілленко). Вага слова така велика, що створена (саме за допомогою слів) національна доктрина зрештою впливає на розвиток кожної держави. «Німецьке “Deutschland über Alles” (Німеччина понад усе) створило таку могутню матеріально і духовно державу-націю, що треба було об’єднаних сил всіх великих країн, щоб її приборкати. Французьке “Vive la France” (Живи, Франціє) рятувало неодноразово французький народ від поневолення сусідами. “Американська мрія” спрямувала всі сили американців на творення нової цивілізації, і за кілька століть тутешні степи та праліси обернулися в найбагатшу, найвільнішу, а тепер і наймогутнішу в світі державу. Українське “З Києва піде світло Христове” створило найкультурнішу і найбагатшу тоді державу Русь, яка врятувала європейську цивілізацію і культуру від знищення азійськими ордами і понесла світло Христове аж до берегів Льодовитого і Тихого океанів» [3, с. 267–268].

Отже, основою держави є територія, кордон та визначальний ідеологічний атрибут – мова. Зрозуміло, що «наша держава нам потрібна насамперед задля того, щоб зберегти й розвивати свою мовну й духовну самостійність як найголовнішу ознаку гідності саме в загальнолюдському розумінні» (Д. Павличко). Сильну самостійну Україну може забезпечити лише сильна мова, що формує ідеологічну безпеку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Донцов Д. Дух нашої давнини. Львів–Київ: Накладом Юрія Криворучка, 2011. 160 с.
2. Павличко Д. Поетичний вступ до поеми «Мойсей» Івана Франка // Урок Української. 2005. № 7-8. С. 42–46.
3. Штепа П. Московство: його походження, зміст, форми й історична тяглість. Видання четверте. Дрогобич – Львів: Відродження, 2003. 412 с.

КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ТА ЇЇ ПОРУШЕННЯ

Людмила Андрушко

*канд. мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри філософії та політології
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Світлана Кость

*канд. наук із соціальних комунікацій, доцент,
доцент кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівський державний університет внутрішніх справ*

На тлі проблем сьогодення, пов'язаних із функціонуванням української мови в суспільстві, важливим видається питання дотримання культури мовлення у повсякденному спілкуванні людей. Культура мовлення ще віддавна була об'єктом наукового зацікавлення вчених, представників інтелігенції та переважно асоціювалася із загальною культурою людини та духовним розвитком суспільства загалом. В українській науковій літературі термін «культура мовлення» з'явився у 20-х роках ХХ ст. Його ввели в науковий обіг такі вчені: Л. Щерба, Г. Винокур, Б. Томашевський, В. Виноградов, С. Ожегов. Згодом, у 60-х роках ХХ ст., культура мови виокремилася в самостійну дисципліну, яка досліджує теоретичні та практичні проблеми культури мовлення, мовної норми, зв'язку культури мови із загальною культурою людини, функціонування української мови в суспільстві, виховання мовної особистості, мовної освіти. Культура мовлення трактується як «досконале володіння літературною мовою, її нормами в процесі мовленнєвої діяльності» та «невід'ємна складова загальної культури особистості». З погляду компетентнісного підходу до вивчення мови, культура мовлення є сформованою компетентністю здобувача освіти. Загалом багатство словника пересічного українця переживає етап стрімкого збіднення, адже мовець володіє усереднено 2 – 3 тис. слів. Порівняймо: словник мови Т. Шевченка становить 187 401 слово, яке має 83 731 уживання. До бідного словника додається ще відсутність культури мовлення, яка полягає у активному вживанні суржика. Саме слово суржик відоме для українців віддавна. Суржик (від стар. сурожь – «суміш різних зерен з житом») – поєднання в хаотичний спосіб елементів кількох мов, мова, яка є сумішшю кількох мов і не може розглядатися як чиста (літературна) мова. Інші назви: арго, жаргон, креол, лінгва, франка. В основному це «побутове мовлення», в якому об'єднано лексичні та граматичні елементи різних мов без дотримання норм української літературної мови.

Історичні умови, а саме: постійні утиски, багаторічне приниження української мови і водночас насаджування російської у вигляді активної інтерференції на всіх мовних рівнях не могло не позначитися на насамперед усному та писемному мовленні її носіїв. Українська мова навіть на тих територіях, де вона первісно активно функціонувала, зазнала настільки негативного впливу російської, що перетворилася на суржик, мішанину українських та російських слів, кальок, а частіше всього – мовних покручів, які утворилися на основі словникового багатства двох мов.

Суржик формується на основі недостатнього чи повного невміння висловлюватися або писати як українською мовою, так і російською мовою, яка паралельно функціонує в мовній практиці; з хибного уявлення, яке ґрунтується на низькому загальному рівні культури, наче суржик краще передає атмосферу «офіційності» через активне вживання канцеляризмів, більшою мірою впливає на підлеглих або слухачів; сприяє створенню ампула «своєї людини».

Мовцям варто пам'ятати, що дотримання лексичних норм мови, зокрема чистоти мовлення сприяє його естетичності, красі, яка ніколи не втомлює і не набридає. А щоб підвищити рівень мовленнєвої культури, слід: шанувати державну мову, людей, з якими спілкуєшся; багато читати якісної, особливо художньої літератури; критично ставитися до вживання та написання слова; вивчати граматику, мовні норми та працювати зі словниками. А на державному рівні – потрібно слідкувати за якістю викладання української мови в закладах освіти усіх рівнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів: Світ, 1990. – 232 с.
2. Єрмоленко С. Я. Культура мови / С. Я. Єрмоленко // Українська мова: Енциклопедія. – [2-ге вид.]. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 285–286.
3. Культура фахового мовлення: Навчальний посібник / За ред. Н. Д. Бабич. – Чернівці: Книги ХХІ, 2011. – 528 с.
4. Мацько Л. І. Культура української фахової мови: Навчальний посібник / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 360 с. (Альмаматер).
5. Пасинок В. Г. Основи культури мовлення. Навч. посіб. / В. Г. Пасинок. – К.: «Видавництво «Центр учбової літератури», 2012. – 184 с.
6. Соціологія: словник термінів і понять / Упоряд. Є. А. Біленький, М. А. Козловець, В. О. Федоренко / за заг. ред. М. А. Козловця. – Житомир, «Волинь», 2003. – 236 с.

7. Струганець Л. В. Теоретичні основи культури мови: Навчальний посібник для студентів філологічних факультетів / Л.В.Струганець. – Тернопіль, 1997. – 96 с.

УДК 811.161.2'373,46

ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ПРОФТЕХОСВІТИ

Надія Степанець

канд. філол. наук, викладач української мови та літератури ЛПКГТРС

У статті обґрунтовано використання засобів мультимедійних технологій у навчальному процесі, що істотно підвищує рівень засвоєння та запам'ятовування запропонованого матеріалу, окреслено можливість за допомогою інноваційних технологій представляти результати цікавого для студентів навчального завдання.

Ключові слова: інноваційні технології, мультимедійна презентація, мультимедійні засоби навчання, програма Power Point, активна модель навчання, самостійна робота.

Суттєві перетворення, що відбуваються у нашому суспільстві, вимагають значних змін в освітній сфері, в тому числі і в сучасній педагогічній освіті. З метою її модернізації необхідне оновлення як змісту цієї освіти, так і педагогічних технологій, які використовуються в навчальному процесі. Питаннями використання новітніх інноваційних технологій займалися провідні вітчизняні та зарубіжні науковці С. Бабінець, Г. Баглаїв, В. Берека, В. Буц, Н. Василенко, Л. Васильченко, Л. Ващенко, С. Ващук, Л. Власін, Т. Волобуєва, А. Воронін, І. Гаврик, М. Гадяцький, М. Гладько, Д. Гнатюк, І. Гришина, Л. Даниленко, Т. Десятов, М. Елькін, Е. Єговцева, Г. Єльнікова, І. Єрмаков, Б. Жебровський, І. Жерносек, О. Заєць, Л. Калініна, М. Кириченко, Н. Коломінський, О. Копернік, Л. Козакова, В. Крижко, В. Кузнєцова, В. Забудько, В. Лазарев, В. Лунячек, В. Малихіна, О. Мармаза, та ін.

Серед українських дослідників, які вивчали особливості застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі, значний внесок зробили В.Г. Афанасьєв, Ю.М. Батурін, В.Ю. Биков, В.В. Гузеєв, Р.С. Гуревич, М.І. Жалдак, О.І. Пометун та ін. Однак питання застосування сучасних засобів мультимедіа у навчальному процесі викладання української мови за професійним спрямуванням у вищому навчальному закладі ще недостатньо опрацьоване у науково-методичних джерелах.

Однією із особливостей навчального процесу у вивченні української мови за професійним спрямуванням студентами у сучасному вищому навчальному закладі, яку слід якомога ефективніше використовувати у організації пізнавальної роботи студентів, є активне впровадження мультимедійних засобів навчання. Варто зазначити, що під мультимедійними засобами розуміють сукупність візуальних, аудіо- та інших засобів відображення інформації, що інтегровані в інтерактивне програмне середовище [3, с. 7].

У статті розкрито специфіку використання мультимедійних технологій як перспективних форм і методів фахової підготовки майбутніх фахівців із різних спеціальностей.

Термін мультимедіа має тривалу історію, вперше був використаний у 1965 році для опису шоу, що поєднувало в собі живу рок-музику, кіно, експериментальні світлові ефекти і нетрадиційне мистецтво. Упродовж сорока років цей термін набував різних значень. Наприкінці 1970-х років він позначав презентації із зображень, одержуваних від декількох проєкторів та синхронізованих із звуковою доріжкою. Лише у 1990-х років термін мультимедіа набув сучасного значення [2, с. 127].

Так, дослідник Л.Й. Ястребов пропонує класифікувати мультимедійні презентації за ступенем використання у них різноманітних ефектів:

- офіційна презентація характеризується чітким дизайном, шаблонністю, структурованістю, призначена для серйозної аудиторії;
- офіційно-емоційна презентація має на меті надихнути на щось, переконати в чомусь;
- плакати – презентація складається тільки з ілюстративного матеріалу;
- «подвійна дія» – це презентація, яка, крім зображень, використовує текстову інформацію;
- інтерактивний семінар – презентація-діалог з аудиторією;
- електронний роздатковий матеріал – на презентації матеріал подається досить вичерпно, оскільки у слухача немає можливості перепитувати доповідача;
- «інформаційний ролик» – презентація демонструється автоматично і незалежно від доповідача [4].

Інші дослідники-методисти класифікують презентації ще й за такими ознаками:

- за кількістю медіа засобів: мультимедійна презентація (звукове оформлення, зображення, відеофрагменти); текстова (з мінімальним ілюструванням); комбінована презентації;
- за призначенням: комерційні (здебільшого рекламного характеру); інформаційні; навчальні презентації;

- за способом подання слайдів: з записом голосу лектора чи усним супроводом; без супроводу лектора, або із записаним голосом доповідача; комбінована презентація;
- за дидактичними ознаками: викладацькі та студентські презентації [1].

Загальновідомим є той факт, що люди запам'ятовують менше ніж 10% від прочитаної інформації, приблизно 30% від почутого і більше 70% від водночас почутого і побаченого. Цікавими є результати досліджень американських вчених: студенти засвоюють за умов пасивного слухання лекції – 5%, під час читання навчальних текстів – 10%, з використанням відео-, аудіоматеріалів – 20%, демонстрації – 30%, практики через дію – 75%, навчання інших із застосуванням отриманих знань відразу – 90% [4, с. 287].

З огляду на розвиток навичок самостійної дослідницької діяльності найефективнішими є засоби, які проектуються та розробляються самими студентами при вивченні навчального матеріалу. У такому разі спостерігається високий рівень мотивації студентів до навчання.

Мультимедійні презентації поєднують у собі динаміку, звук і зображення, що значно покращує сприйняття нової інформації. Крім того, миттєвий доступ до будь-якої інформації, що міститься у мультимедійній презентації (чи то відео, звук, світлина, текст, таблиці або графіки) дозволяє користувачеві поглянути на предмет лекції одночасно з різних боків, отже скласти про предмет найповніше уявлення.

Підготувати презентацію досить легко, для цього необхідно мати сканер, матеріали з інтернет-ресурсів, методичні посібники, програму Power Point. Для того, щоб зробити якісну презентацію, студенту треба спершу проаналізувати матеріал, відібрати найголовніше, а вже потім працювати над структурою презентації. Етапи підготовки мультимедійної презентації відбуваються у такій послідовності: структурування навчального матеріалу, формування плану і сценарію реалізації, розроблення дизайну презентації, підготовка медіафрагментів (тексти, ілюстрації, відео, запис аудіофрагментів), підготовка музичного супроводу, тест-перевірка готової презентації.

Важлива вимога до презентації – вона повинна бути короткою, доступною і структурованою. Її тривалість не повинна перевищувати 20-30 хвилин і кількості 20-25 слайдів (до речі, демонстрація одного слайду займає близько 1 хвилини).

Надзвичайно цінним для викладача у вивченні української мови за професійним спрямуванням є самостійність і творчість студентів у підготовці презентації.

Застосування мультимедійних матеріалів має й інші переваги, зокрема:

- інтенсифікується і раціоналізується час заняття;
- забезпечується і контролюється темп навчальної діяльності;

- зростає рівень запам'ятовування, що пояснюється одночасним використанням зображення, звуку, тексту тощо;
- навчальний матеріал подається більш доступно, конкретно, структуровано, що натомість полегшує розуміння і сприйняття поданого матеріалу;
- збагачується змістовна лінія заняття;
- покращується підготовка викладача до заняття, з'являється можливість залучення до цього процесу і студентів;
- розширюються можливості ілюстративного супроводу заняття, наприклад, з'являється можливість подавати відомості про видатних мовознавців тощо.
- забезпечується набуття студентами не тільки глибоких та міцних знань, а й навичок опрацювання різних джерел інформації;
- розвиваються інтелектуально-творчі здібності особистості;
- збільшується обсяг самостійної дослідницької діяльності;
- задовольняються і максимально розвиваються пізнавальні інтереси студентів;
- легко тиражуються та розповсюджуються матеріали презентації.

Мультимедійна презентація не тільки створює умови планування студентом самостійної навчально-пізнавальної діяльності, а й сприяє засвоєнню теоретичних знань, створенню системи загально навчальних, інтелектуальних і професійних умінь та навичок у формуванні самостійності й активності особистості майбутніх фахівців.

Важливим є визначення засобів формування стійкого професійного інтересу до вивчення української мови за професійним спрямуванням у процесі підготовки монологу студентів на старших курсах під час підготовки презентації-доповіді; визначення прийомів публічного мовлення, якими необхідно володіти, щоб стати хорошим доповідачем.

Відомо, що спонтанне мовлення має певні особливості:

- висловлювання формується в момент мовлення;
- темп мовлення природній, і тому особа, що висловлює думку, переключає всю розумову діяльність на зміст висловлювання, не зосереджуючись на його формі.

Якість висловлювання думок у публічному виступі часто здається тому, хто говорить, незадовільною, і мовець намагається там, де можливо, підмінити спонтанне мовлення просто усним відтворенням матеріалу.

Навички спонтанного мовлення у студентів негуманітарних спеціальностей слід формувати поступово в процесі інтенсивної мовленнєвої практики під впливом численних і різноманітних зовнішніх та внутрішніх стимулів (джерел інформації, текстів, довідкового матеріалу, мультимедійних та аудіовізуальних засобів, реальних подій; життєвого досвіду та фантазії студента).

У методичній літературі виділяється цілий ряд переваг використання вищезгаданих засобів для стимулювання спонтанного мовлення, а саме: зростає ефективність мовленнєвої практики, що означає зростання ефективності навчального процесу в цілому; студент, який говорить, отримує «сюжетну опору», «схему», на основі якої він може логічно та послідовно розвивати свої думки; при наявності зорового ряду, внутрішнє мовлення мінімально вербалізоване. Реакція на зображення формується безпосередньо українською мовою у офіційно-діловому стилі; за допомогою відеоматеріалів можна моделювати багато ситуацій, що імітують умови природного спілкування; коли студенти озвучують відео або кінофільми, розвивається ситуативне мовлення – найбільш важкий тип мовлення для тих, хто вивчає мову.

Продуктивні навички володіння мовою (тобто мовлення та письмо) розвиваються значно повільніше, ніж рецептивні (розуміння на слух, читання про себе для отримання інформації). Зазвичай, це є результатом відсутності імпульсу для реальної комунікації. Таким імпульсом може стати звуковий кінофільм, відеофільм або мультимедійний відеоряд, особливістю яких буде органічне поєднання мови, що звучить, та динамікою в кадрі, що зображує різноманітні ситуації, зафіксовані оператором під час оперативної роботи, сюжети з місця події, тощо. Екранні наочні засоби роблять можливим концентрувати увагу та зацікавленість студентів, залучати як слухові, так і зорові аналізатори для закріплення та активізації в мовленні того чи іншого матеріалу. Емоційний фактор, який сприяє концентрації уваги не на формі, а на змісті висловлювання, створює навички невідготовленого мовлення в конкретній ситуації, дає можливість провести паралель між мовленнєвим матеріалом та професійними діями, і це робить можливим надати підготовчим вправам ситуативний прикладний характер.

Саме тематичні відеофільми приводять студентів до спонтанного мовлення. До них можна розробити спеціальні вправи в залежності від цілей та завдань роботи з фільмом:

- опис кадрів з висловлюванням свого ставлення до ситуації в кадрі; переказ певних ситуацій (епізодів);
- драматизація окремих ігрових фрагментів фільму;
- порівняльний опис сюжету з використанням різних часових форм дієслів;
- завдання порівняльного плану, при якому порівнюється досвід студентів та сюжет, побаченого на екрані;
- зміна сюжету з запропонованої ситуації;
- логічне обґрунтування сюжету, запропонованого кіноекраном;
- логічне завершення запропонованої кіноекраном ситуації;

- складання діалогу до певної ситуації на екрані; підготовка письмового викладу по темі кіно або відеофільму;
- доповнення різних ситуацій спілкування у фільмі, а також їх перенесення на ситуації з повсякденного життя;
- характеристика діючих осіб та оцінка їх поведінки;
- опис окремих епізодів або всього сюжету кінофільму від імені різних діючих осіб;
- організація дискусії з проблем, що розглядаються в фільмі.

Використання спеціальних підготовчих вправ доцільних при перегляді та вправ після перегляду фільму дозволяє створити мовну атмосферу на занятті, а також створити ситуації максимально наближені до професійної реальності. Це сприяє тривалому та глибокому запам'ятовуванню матеріалу, що вивчається та розвитку мовленнєвих навичок.

Отже, використання засобів мультимедійних технологій у навчальному процесі вивчення української мови за професійним спрямуванням істотно підвищує рівень засвоєння та запам'ятовування запропонованого матеріалу, бо сприйняття відбувається одночасно за допомогою зору і слуху. Важливу роль відіграє і мотиваційний чинник, адже студентам надається можливість за допомогою інноваційних технологій представляти результати цікавого для них навчального завдання, що виконувалося під керівництвом викладача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дементієвська Н.П., Морзе Н.В. Проектування, створення та використання навчальних мультимедійних презентацій як засобу розвитку мислення учнів / Н.П. Дементієвська, Н.В. Морзе. — Режим доступу: <http://www.nbuy.gov.ua/e-journals/ITZN/em2/content1y07dnpsts.html>
2. Мисик В. Застосування мультимедійних презентацій на уроках української мови // Методичні студії: Збірник наук.-мет. праць. Вип. 1 / Укл.: Анатолій Загнітко (відпов. ред.) та ін. — Донецьк: ДонНУ, 2009. — 370 с.
3. Нісімчук А.С., Падалко О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології: Навчальний посібник / А.С. Нісімчук, О.С. Падалко, О.Т. Шпак. — К: Видавничий центр «Просвіта», «Книга пам'яті України». — 2000. — 368 с.
4. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.І. Туркот. — К.: Кондор, 2011. — 628 с.

БЛОГЕРСТВО ПО-УКРАЇНСЬКИ

Ірина Бабій

*канд. пед. наук, старший викладач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Інтернет сьогодні є одним з дієвих важелів впливу на соціокультурні процеси в українському суспільстві. Його принциповою новацією є можливість для користувачів створювати власний інформаційний продукт й поширювати його на фактично необмежену аудиторію. Один із варіантів такого «продукту» є блоги. Починаючи з 1999 р., блогосфера розвивалася надзвичайно стрімко, а блогерство як довільне, неформальне, часто неупереджене інформування через соціальні мережі, Інтернет-ЗМІ, Інтернет-варіанти традиційних ЗМІ слушно називають народною, громадянською, альтернативною журналістикою. Популярність блогів зумовлює як споживацький попит, так і науковий.

Блог за формою, змістом та функціями пов'язаний з такими письмовими жанрами як щоденник (з англійської мови «блог» перекладається саме як «щоденник», відтак блогосфера – це сукупність інтернет-щоденників) та листи. Однак блог посідає особнє місце, позаяк його специфіка визначається не лише названими жанрами, а й природою Інтернету. Отож блог як важлива частина сучасного комунікативного простору, характеризується низкою специфічних рис, таких, як глобальність, доступність, легкість публікації, вірулентність, зворотній зв'язок, відкритість спілкування, можливість відновити колишні комунікативні події – усе це перетворює аналізований інформаційний сегмент на ефективний інструментом, що формує політичне, культурне обличчя суспільства.

Незважаючи на глобальний характер аналізованого жанру, існують національні особливості побутування і розвитку блогосфери, адже в кожній з країн політичне, економічне, культурне життя має свою специфіку, що дає змогу говорити про формування національного інформаційного простору.

Одним із ключових показників цього простору в мережі Інтернет виступає мова. Серед окремих українських блогерів і дослідників побутує думка, що український сегмент блогосфери та Інтернету загалом і має визначатися за мовною ознакою. Однак виокремлення й дослідження українського національного інформаційного простору за мовною ознакою, на жаль, не може вважатися репрезентативним, оскільки в умовах несиметричного білінгвізму в Україні продукується як російськомовний, так і україномовний контент, паралельно з

публікаціями іншими мовами, передусім англійською. Отож, «українське» зовсім не означає *україномовне*. YouTube для блогерів – це передовсім робота, що актуалізує матеріальний чинник, а запит на російськомовний контент значно більший ніж на україномовний, тому бізнес-проект блогера буде більш успішним, якщо орієнтуватиметься на російськомовну аудиторію. Приміром, найбільш популярний український канал Kids Diana Show використовує лише російську та англійську мови, що приносить власникам мільйонні прибутки.

Аналіз 250 українських YouTube-каналів за 2019р. за кількістю підписників і кількістю переглядів засвідчив, що серед них назбиралось заледве десять україномовних блогерів, причому більшість топових YouTube-каналів, де час до часу звучить українська мова, належить українським телеканалам або їхнім проектам). Лідером україномовного YouTube є блог «Чоткий Пацан» (636 млн. переглядів, 4,2 млн підписників), який створений у жовтні 2014 року і продукує гумористичний та пародійний контент. Дублюючи заголовки до відео російською, команда «Чоткого пацана» свідомо створює відеоматеріали лише українською мовою.

Заслуговує на увагу також рейтинг народних блогерів України за 2019р., що визначав трійку призерів у десяти номінаціях (Подорожі; Мода/Стиль, Краса/Здоров'я; Хобі та ін.), які оприлюднюють свої матеріали здебільшого в Інстаграм або Фейсбуці. Серед тридцяти відзначених блогерів лише десять ведуть свій блог українською мовою, тоді як сімнадцять російською й два англійською мовами.

Ще один блогерейтенг започаткував канал ICTV. За підсумками цього опитування Топ-100 блогерів України 2019р. очолили україномовні Яніна Соколова, Уляна Супрун – журналісти, громадські діячі, колишні політики, що свідчить про високий рівень політизованості української блогосфери, яка переймає на себе функції громадської журналістики [1]. У своїх дописах названі переможці озвучують свою проукраїнську позицію, погляди, заяви, впливають на свого читача, формують його політичні смаки.

Аналіз української блогосфери та численних рейтингів засвідчив, що вузькоспеціалізованим блогам легше існувати в інтернаціональному вимірі, оскільки їм важлива прихильність щонайбільшої кількості підписників і читачів, і національний чинник тут не є визначальним. Навпаки вітчизняні фуд / тревел / фешен-блоги завдяки універсальності тем та їх публікації російською мовою стають повноцінною частиною російської блогосфери. Водночас у тих сферах, де необхідно висвітлювати національну специфіку певних явищ, формується україномовна тематична та професійна блогосфера. Так, в Україні досить активно розвиваються політичні, юридичні, медичні, педагогічні блоги.

Загалом блоги для професійного спілкування є достатньо перспективними, а їх кількість продовжує зростати.

Своєрідною альтернативою в сучасному українському блогівому просторі є створення декількох каналів, де публікується те саме відео, але різними мовами. Очевидно, що це вимагає від блогера додаткових зусиль, аби перекласти та озвучити текст, водночас читач обирає, якою мовою слухати пропонований контент.

Отже, блоги стали невід'ємною частиною життя українців, місцем, де люди знаходять однодумців. Особливістю розвитку української блогосфери є її активна інтервенція в медіа та висока суспільно-політична активність. Саме за посередництва блогерів-громадських активістів у суспільстві презентуються і утверджуються певні моделі політичної, культурної ідентифікації Інтернет-користувачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Половинчак Ю. Особливості функціонування української блогосфери / Ю. Половинчак // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. 2015. № 42. С. 99-102.

УДК 32.019.51

АДВОКАТ ТА ЙОГО ЗАХИСНА ПРОМОВА

Юроца Роксолана

студентка 1 курсу факультету №3

Наук. керівник – Мар'яна Гдакович

канд. філол. наук, доцент кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення

Львівський державний університет внутрішніх справ

Промова оборонця – це кульмінаційний момент його участі в судовому розгляді карної справи, важливий засіб здійснення ним своєї функції. У промові оборонець підбиває підсумки судового слідства, аналізує з позиції захисту зібрані у справі матеріали, дає їм правову оцінку, наводить докази, висловлює міркування щодо покарання та інших питань. Захисна промова завершує ту велику і складну роботу оборонця, яка скерована на охорону прав і законних інтересів підсудного, на забезпечення правильного застосування закону з тим, щоб не допустити можливої помилки і шкоди підсудному, виключити залучення до карної відповідальності і засудження невинного.

Захисна промова повинна бути суворо обґрунтованою, переконливою, спиратися на докази, що є у справі. Оборонець не може керуватися в своїй діяльності відомим афоризмом французьких адвокатів: «Ми прийшли в суд не для того, щоб що-небудь довести, а лише для того, щоб показати, що прокурор нічого не довів», - така позиція неминуче прирікає оборонця на бездіяльність і пасивність. Захисник висловлює свою думку про значення перевірених доказів у справі, про наявність обставин, які виправдовують підсудного чи пом'якшують його відповідальність, а також свої міркування щодо застосування кримінального закону та міри покарання.

Зміст і структура захисної промови суворо індивідуальні і залежать від результатів судового слідства, обраною захистом позиції та особливостей доказового матеріалу й інших обставин карної справи. На побудову захисної промови великий вплив має звинувачувальна промова. Оборонець виступає в суді після прокурора і тому не може не брати до уваги тих доказів і аргументів, які навів прокурор. Він зобов'язаний подати на розгляд суду свої докази і міркування, навести свої аргументи.

Мова оборонця буде обґрунтованою тільки тоді, коли вона спирається на ретельно перевірені матеріали справи, коли кожний доказ підкріплений отриманими на судовому слідстві об'єктивними даними.

Головна задача оборонця під час виголошення захисної промови – переконати суд і всіх присутніх у залі судового засідання у правильності тлумачення фактів, що він надає, й обґрунтованості рішення, що пропонується. Але для того, щоб переконати своїх слухачів, вплинути на них логікою доказів і думок, потрібно привернути їх увагу, примусити слухати і сприймати сказане. Ось чому ретельно продуманий початок промови має надзвичайно важливе значення. Способи і прийоми побудови вступної частини захисної промови різні. Вона може бути почата з оцінки суспільно-політичного значення справи, що розглядається, вказівки на його специфічні особливості, приведення загальних передумов для обґрунтування позиції, вибраної захистом, з характеристики підсудного і т. д.

Завдання оборонця – проаналізувати всі ці моменти з позиції захисту, розкрити психологічний механізм довершеного злочину, показати, наскільки відобразилися в злочинному діянні етично-психологічні риси особистості підсудного, в якій мірі вони характеризують його життєву орієнтацію, його інтереси, бажання. Навіть якщо підзахисний визнає себе винним, захисник має право (за наявності для цього підстав) обстоювати перед судом його невинуватість. Яким повинен бути захист, досить влучно сказано в судовій промові М.Казарінова: «Будь-який захист потрібний. Чи буду я захищати людину, яка випадково відхилилася від прямого і чесного шляху, чи людину, яка все життя, як шаховий кінь, ходить кривими шляхами, - захист мій у принципі є справою благородною і високою.

Але засоби і прийоми можуть бути непорядними і неприпустимими. І якщо, захищаючи шахового коня, я буду доводити, що кінь ходить прямо, а дошка крива, і кінь не чорний, а білий, то захист мій, побудований на засадах фальші і облуди, буде гідний тільки осуду; він мало прислужить обвинуваченому, а для моєї доброї слави прислужить ще менше» [2].

Кожен обвинувачуваний має право на захист, тому участь захисника-адвоката є дуже важливою. Мовозахисна діяльність адвоката і його промова – це підсумок, який підводиться за усіма матеріалам справи, перевіреними у судовому засіданні. Усе це – підсумок величезної і важкою роботи захисника, плід безперервної і сумлінної праці людини, перейнятої щирим прагненням захищати правничі та законні інтереси підсудного, не допустити можливих судових помилок на шкоду підсудному, не прогаяти нічого, що може служити на користь підсудного.

Уміння поєднувати захист законних інтересів обвинувачуваного з його інтересами й інтересами держави, не переоцінювати шляхом приниження значення котрогось із суб'єктів, разом із тим мужньо захищати непривабливу в очах суспільства людину – у тому основна складність захисту. Інтереси особи і інтереси суспільства – ця проблема завжди у центрі захисту. Тільки досконале знання справи дає можливість захисникові виголосити хорошу промову.

Отже, захисна промова завершує велику підтримку і складну роботу захисника, скеровану на захист законних інтересів підсудного, забезпечення правильного застосування закону для того, аби запобігти можливим помилкам на шкоду підсудному, виключити притягнення до кримінальної відповідальності невинної людини, також її суспільного осуду. Діяльність захисника в цьому сенсі є однією з важливих гарантій прав і законних інтересів особи, залученої до відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриценко Т.Б. Риторика: Навчальний посібник / Т.Б. Гриценко. – К. : НАУ, 2006. – 190 с.
2. Кацавець Р.С. Репліка захисника в судових дебатах / Р.С. Кацавець // Наука і практика. – 2012. – № 2 (137). – С. 7-12.
3. Коновалова В.Е. Допрос : тактика и психология / В.Е. Коновалова. – Харьков : Консум, 1999. – С. 141-149.
4. Риторика загальна та судова : навч. посібник / С.Д. Абрамович, В.В. Молдован, М.Ю. Чикарькова. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.

**ІДЕЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ТВОРЧОСТІ ІВАНА МИКИТЮКА:
НА ПРИКЛАДІ СЕРІЇ «КАРПАТСЬКИЙ МОТИВ»**

Володимир Гончарук

старший викладач кафедри монументально-декоративної скульптури

Львівська національна академія мистецтв

Проблема визначення національної ідентичності в системі, що змінюється стає все більш актуальною. На наш погляд це відбувається саме тому, що людина це найбільш просте і одночасно, найбільш загадкове створіння. Людина сама для себе непізнана система.

Особливий підхід притаманний творчості І. Микитюка, зображаючи типове, енергією своєї думки, силою таланту майстер викристалізовує унікальне та індивідуальне, що так хвилює глядача і зачіпає найбільш глибокі душевні струни. У кількох сторінках не можливо розкрити всю повноту таланту нашого славного сучасника Івана Микитюка, творчість якого шанують як далеко за межами України і водночас знають на рідній землі.

Творчий шлях відомого скульптора презентують два альбоми, що вийшли друком у 2003 та 2018 роках [1; 4]. У вступній статті відомі львівські мистецтвознавці О. Голубець, Є. Шимчук, І. Голод дають високу оцінку творчості свого сучасника [1, с. 4–9].

Ідея національної ідентичності у творчій роботі І. Микитюка отримує філософське, глибоко психологічне, в особливій індивідуальній манері виконання речове втілення. Форми такого втілення в різних творах майстра мають різні художньо-сміслові відтінки. Серія «Карпатський мотив» творилася спонукою глибокої душевної потреби. Протягом 10 років було створено скульптурні композиції «Карпатський мотив» (1998), «Карпатський мотив II» (2011), «Карпатський мотив» (2018), «У роздумах» (2011), «Подорож фігури» (2012), Подорож фігури II (2012), Подорож фігури III (2017), «Легінь карпат» (2013), «Січковий стрілець» (2015), «Січковий стрілець II» (2015), «Бунт» (2001), «Бунт II» (2004), «Бунт III» (20018) [4, с. 3–9]. Серія «Карпатський мотив» І. Микитюка являє собою єдність ідеї, загальну спрямованість думки і сенс. Символізм скульптури суперечливий і неоднозначний, та інколи вступає в ідеологічний конфлікт з реалістичною основою. Відповіддю на духовні пошуки автора служить чисте відображення духовності, відображення заглиблення у себе як першооснова єдино вірної відповіді на потребу сьогодення. Починаючи від імпресіоністичних етюдів, він поступово прийшов у своїх творах до очевидних ознак

експресіонізму, сюрреалізму та концептуалізму, органічно передаючи образність, якою наповнений символізм у скульптурі [1, с. 15].

Яскрава, напружена, можна сказати, мозаїчна скульптура цього великого майстра епічна та монументальна. У творах відчувається протиріччя між реальним навколишнім світом і думкою автора. Твори «У роздумах» (2011), «Легінь карпат» (2013) занурюють нас в епоху героїв билин, час середньовіччя, який постає перед нами як надто величне і значиме [1, с. 43, 64]. У пропонованих образах нескінченний світ минулого Карпат, таємничий, з біллю та сумнівами, з перемогами та поразками, з безмежним та великим стремлінням до добра та істини. Нехтуючи старі норми і догми, І. Микитюк надає перевагу власному розумінню процесів, які відбувалися у суспільстві, своїй образній системі, основу якої творять лаконізм і концентрованість образів, втілених в збірному образі персонажа. Звернення І. Микитюка до джерел національної культури, пізнання самотнього світу її образів визначило стилістичну різноманітність скульптури, відкрило нові шляхи для розвитку творчої думки.

У серії «Карпатський мотив» для потужного звучання основної ідеї І. Микитюк якнайкраще вирішує трактування одягу, силует якого є максимально лаконічним та позбавлений зайвої деталізації, проте фактура є живою, енергійною, в окремих фрагментах вбачаємо натяки на мотив карпатського ландшафту, в інших фрагментах легкі антропоморфні обриси. Впевнено модельована фактура переливається контрастами світла та тіні, внутрішньою силою та драматичним напруженням. Таке композиційне рішення напрочуд вдаль, оскільки стимулює уяву глядача, яка самотійно, виключно для себе завершує сюжет ідеї подорожі-пошуку, чи ідеї подорожі вибору. Поштовх до думки до самодіяльності душі, це те найцінніше що автор може запропонувати для свого сучасника та для наступних поколінь.

Об'єднавчим моментом у серії скульптур «Карпатський мотив» виступає загальне компонування силуету кожної постаті, яке нагадує копицю сіна. У розмові з художником І. Микитюк наголошує, що сюжет копиці сіна, такий рідний з дитинства і такий поширений і привичний у пейзажі Карпат виступає основою формотворення постатей. Копиця сіна для митця є важливим архетипом, який є основою для аксіологічної платформи кожного жителя гір: це і розуміння «дому», захищеності, і уявлення про достаток, спокій та рівновагу. Символ копиці сіна, це та матриця, яка прописана у підсвідомості кожного і є фундаментальною, зрозумілою та рідною. Для глядача, така передача інформації, на рівні архетипу, яка оминає зайвий натуралізм та надмірну деталізацію виступає найбільш ефективною та зрозумілою і є об'єднавчою в межах одного етносу. Глядач безпомилково впізнає «своє», «рідне» дешифрує інформацію і реагує єдино правильною емоцією [5].

Показово, що архетипи, як наголошує С. Кримський, виконують функції праформ чи «дороговказів буття» у творчості А. Данте, Й. Гете, Т. Манна, Т. Шевченка та інших великих творців непроминутих духовних цінностей. Так, розглядаючи міфологічне бачення світу як втілення архетипічної структури людського буття, Т. Манн підкреслював, що архетип виступає «як первісний зв'язок», вихідна форма буття, позачасова схема, прадавня формула, в яку вкладається життя, що усвідомлює себе, намагаючись знову набути колись запрограмованих рис [3, с. 696].

Якщо аналізуючи композицію скульптурних форм постатей йти шляхом максимальної стилізації та виокремлення первинної найпростішої форми, то без особливих зусиль можемо побачити трикутник в основі. Таке вирішення, ще більше загострює звучання основної ідеї серії «Карпатський мотив». Трикутник з вершиною, спрямованою догори у ментальності нашого народу є чоловічим символом. Також трикутник трактуємо як знак вогню, духу та потужної енергії. Найбільш очевидніше форма трикутника прослідковується у творах «У роздумах», «Бунт» (2001) «Бунт III» (2018) [1, с. 43, 40, 62].

Серією робіт «Карпатський мотив» І. Микитюк, сучасний львівський скульптор авторитетно декларує про те, що дух править світом, утворюючи відносно самостійну ідеальну субстанцію. Особливості творчості, в основі якої народні архетипи є унікальним, найбільш ефективним способом комунікації не лише у межах етносу. Через скульптурні композиції відомого українського художника І. Микитюка, занурюючись у глибини власної психіки, глядач знаходить там колективне уявлення людського роду та ідею національної ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голубець О. Іван Микитюк. Скульптура [Текст] = Ivan Mykytiuk: [альбомне вид.] / [авт. текстів Орест Голубець, І. Голод, Є. Шимчук]. Львів: Колір ПРО, 2018. 71 с.
2. Голубець О. Сучасна скульптура Львова. Львів: БаК, 2015. 144 с.
3. Кримський С. Архетипи // Енциклопедія сучасної України. К., 2001. Т. 1. 695–697.
4. Микитюк І. Скульптура: каталог ; вступ. стаття О. Голубець. Львів: б. в., 2003. 30 с.
5. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять. К.: Кліо, 2014. 272 с.

УКРАЇНСЬКА МОВА У МІЖНАРОДНОМУ ПРОСТОРИ

Оксана Вознюк, Андрій Поцелуйко

*Львівська філія Дніпровського національного університету залізничного транспорту
імені акад. В. Лазаряна*

Українська мова в Україні – надзвичайно відповідальна справа, вона уже має державний статус, закріплений Конституцією України та відповідними законами, їй гарантовано всебічний розвиток.

У цивілізаційно-світовому просторі очевидним постає посилення державотворчих тенденцій через мовну, територіальну, культурну та інші цінності, з-поміж яких мові належить чільне місце. Тому одним із основних завдань української держави нині є підтвердження мовних цінностей, зафіксованих в Основному Законі України, напрацювання дорожньої карти мовно-патріотичних, мовно-соціальних і мовно-культурних пріоритетів.

Українська мова в сучасному просторі має декілька вимірів, з-поміж яких знаковими є її внутрішньодержавне функційне навантаження та зовнішньополітична запитуваність.

Проголошення української держави як суверенної та незалежної постало тією знаковою величиною, яку усвідомити можна було лише з погляду тисячолітньої історії народу, котрий постійно виборював право на власний політичний, ідеологічний та державницький устрій.

Українській мові в новітній реальності належить провідна роль, оскільки вона єднає усі державні простори в одне ціле.

Виняткова місія Української держави, її народу – це її неповторна мова й культура. В усі часи українська духовність постає визначальною не лише для збереження української нації, а й розпросторення цивілізаційного поступу народів. Українська мова – це код нації, її духу, історії.

У зв'язку з обраним курсом української влади на євроінтеграцію знання англійської мови, як основної мови міжнародного спілкування, набирає додаткової ваги. Що ж стосується статусу англійської мови в Україні, то Закон України «Про засади державної мовної політики» регламентує її застосування лише у сфері інформатики. Прогрес в Україні неможливий без інтеграції у світовий простір, а ця інтеграція, у свою чергу, неможлива без використання мови міжнародного спілкування. Ця мова просто необхідна для розвитку економічного, політичного, правового і морального співіснування між народами, їх

взаєморозуміння та співробітництва. Так уже історично склалося, що сьогодні цією мовою є англійська. Знання англійської є конкурентною перевагою для кожної людини. 21 лютого світова спільнота відзначає Міжнародний день рідної мови. Рідне слово дороге для кожного з нас. Рідна мова є ти засобом, який навчає нас поважати і любити інші народи, інших людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єлістратов В.С. Глобалізація і національна мова. // Вісник моск.ун-ту.сер.19. Лінгвістика та міжкультурна комунікація. - 2006. - №4. – с21-26.

УДК 32.019.51

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗНАКИ КОМУНІКАТИВНОГО ПРОЦЕСУ В СУДІ

Ірина Сковронська

*канд. філол. наук, доцент кафедри українознавства
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Кожен виступ в судовій аудиторії співвідносить в собі мову, інтонацію, текст, жести та інші засоби вираження. Усі вони сприяють кращому розумінню і сприйняттю промови. Проблеми взаємодії невербальної та вербальної комунікації загалом досліджували Сперанський М.М., Скрябін О.М., Рогожкін О.В. та інші. У контексті судового виступу ці питання вивчали Пороховщиков П.С., Сагач Г.М., Сухонос В.В., Ковалинська І.В., Чмут Т.К., Еванс П., Ясинок М.М., Юрчишин В., Філоненко М.М. та інші.

Науковець І.В. Ковалинська зазначає, психологія виокремлює 4 форми невербального спілкування: 1) кінесику, яка передбачає використання безпосередньо жестових рухів, жестових процесів та систем; 2) паралінгвістику, суть якої полягає у звукових кодах невербальної комунікації; 3) проксемику, що становить простір спілкування, його структуру та функції; 4) окулесіку, тобто мову очей, візуальну поведінку осіб під час комунікативних процесів.

В залежності від форм, усі засоби невербальної комунікації поділяють на:

а) паралінгвістичні – звукові, які пов'язані з інтонацією, гучністю, тембром, мовними павзами тощо; б) екстралінгвістичні – ті, які прямо не пов'язані із вимовою, а саме: плач, сміх, кашель, зітхання тощо; в) тактильно-кінестетичні, такі, які пов'язані із фізичним впливом на особу, наприклад, дотики; г) ольфакторні, тобто запахи середовища та людей; д) кінетичні, а саме: погляди, пози та рухи [1, с. 27].

Відомий оратор А.Ф. Коні зазначав, що жести роблять мову живою, але використовувати їх потрібно обережно, окрім того, він стверджував, що жести, міміка та рухи співвідносяться з думками та почуттями риторика, а обличчя перебуває у русі разом із язиком [2]. Під час виступу адвокат може доповнювати розповідь рухами не тільки рук, а й долучати обличчя. Адвокат не викличе довіри до себе з боку аудиторії, якщо його обличчя буде безбарвним, кам'яним, беземоційним. Жестикуляція руками має бути доречною, вона є частиною поведінки судового промовця, а також окремим засобом впливу на присутніх в залі суду.

Досліджено, що невербальні знаки комунікації містять у собі близько 80% всієї інформації. Це свідчить про те, що процес спілкування хоч і в більшості відбувається без вербалізації, але опирається на паралінгвістичні особливості, прийоми різних знакових систем тощо. Невербальні сигнали черпають власний зміст не в цих сигналах, а в дієвій силі цих сигналів. Учені виокремлюють різні підходи щодо типологізації невербальних засобів комунікації, оскільки вони створюються та сприймаються системою відчуттів, а саме: зором, слухом, смаком, нюхом, за допомогою тактильних відчуттів. Науковець Ф.С. Бацевич запевняє, що невербальні повідомлення наділені наступними особливостями: вони не утворюють структуру; їх неможливо поділити на частини; вони є виявом темпераменту особи, її емоцій, самооцінки, соціальних позицій, субкультури тощо; поєднані із умовами комунікації; виявляються лише в межах конкретного контексту та ситуації; є спонтанними; в більшій сфері вроджені; кожен носій певної культури засвоює їх шляхом спостережень, копіювання невербальної поведінки інших осіб [3, с. 104].

Під час процесу невербальної комунікації можна отримати інформацію про особистість протилежної сторони, і це допоможе зрозуміти його індивідуальні особливості та здатність сприйняття. Це відомості про його характер, особливості темпераменту, здатність виражати емоції, поняття про самооцінку особи, можливості для спілкування – як починає процес комунікації, підтримує його і як завершує, статус особи у соціумі, володіння певною професією, вік, чи є представником якоїсь субкультури. Можна через невербальні сигнали визначити стосунки між сторонами комунікації, їх зв'язок чи відчуженість, помітити лідера серед співрозмовників, залежність когось від іншого, розвиток чи перебіг стосунків між співрозмовниками. Невербальні засоби допомагають визначити відношення учасників процесу до ситуації, яка склалася. Серед науковців існує тенденція щодо визначення взаємодії невербального та вербального у спілкуванні. Психологи В. Куніцина та Н.Казаринова визначили функції впливу невербальних знаків на вербальну інформацію. Це: доповнення, повторення, посилення вербальних повідомлень, відхилення вербальних звернень, заміна вербальних повідомлень, налаштування процесу розмови.

Американський психолог А. Піз винайшов техніку «Система кодування рухів обличчя». Ця система дозволяє зіставляти вирази обличчя з виявом відповідних емоцій, які переживає людина. Найбільший контроль встановлюється за очима, адже, як каже народна мудрість – «хочеш пізнати людину – дивись їй в очі», або «очі – це вікна в душу»[4, с. 34]. Якщо ритор не буде дивитися на присутніх в залі суду, то він і не налагодить контакт. Надто ретельне вдивляння в очі створить атмосферу натиску, дратування тощо, тому, краще дивитися на обличчя, а у вічі доцільним буде лише короткочасний погляд.

Риторові під час виголошення захисної промови необхідна жестикуляція, бо застигла постава не сприймається слухачами, але і надлишок жестів буде недоречним. Допоможе досягнути успіху під час виступу та схвалення захисної промови аудиторією правильна артикуляція, чітка вимова приголосних та голосних звуків, добре поставлена дикція. Водночас не треба забувати про павзи – ще одні засоби впливу на слухачів, які також відіграють роль невербальних засобів впливу. Варто звернути увагу на інтонацію, бо впродовж виголошення промови постійно потрібно змінювати інтонаційні мотиви, щоб промова не видалася монотонною. Але інтонація має співвідноситися із змістом захисної промови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація: навчальний посібник К.: Вид-во «Освіта України», 2014. 289 с.
2. Кони А.Ф. Избранные произведения. М.: Юридическая литература, 1980. 496 с.
3. Бацевич Ф. С. Міжкультурна комунікація: довідник. Львів, 2007. 141 с.

УДК 32.019.51

АНГЛІЦИЗМИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Галина Хлипавка

*канд. пед. наук, старший викладач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Англiцизми, тобто слова i словосполуки, позиченi з англiйської мови або утворенi за її звiрцями, ринули в українську мову у 90-х роках минулого столiття. У цей перiод починається значне зростання кiлькостi англiйських слiв, посилюється процес безпосереднього запозичення.

Це зумовлено рядом позамовних чинників: розвитком економічних зв'язків, авторитетом західних країн, модою та впливом стилю життя американців, їх досягненнями в окремих сферах діяльності; загальносвітовою тенденцією до інтернаціоналізації лексичного фонду; поживавленням культурних зв'язків, двомовністю, умовами функціонування української мови; зрушеннями комунікативно-прагматичного характеру, прагненням мовної економії (копірайт - авторське право, дартс - метання дротиків), потребою поповнити експресивні засоби (бакси, о'кей), уточнити, деталізувати поняття (хайтек-компанія, веб-дизайнер), поділ сфери семантичного впливу (бейдж - посвідчення особи на конференціях, форумах, з'їздах, рентинг - короткотермінова оренда машин, постер - плакат у періодичному виданні).

Англіцизми переважно усвідомлюються мовцями як чужорідний елемент і зберігають ознаки свого походження: фонетичні (*джерм, імідж*), словотвірні (*смокінг, маркетинг*), семантичні (*яструби* – політики, прихильники жорстокого агресивного курсу у різних країнах). Ряд англіцизмів позначають національні реалії: *Скотланд-Ярд* (англійська реалія), *діснейленд* (американська реалія), а також предмети і явища в галузі спорту, техніки, економіки, політики. Англіцизм – ідіома чи крилатий вислів – пов'язується у свідомості мовців з англійським джерелом незалежно від способів творення: українське “*скелет у шафі (буфеті)*” (сімейна таємниця) – англійське “*skeleton in the cupboard*”; англійське “*To be or not to be*” – українське «*Бути чи не бути*».

У переважній більшості це слова, що стосуються: техніки (*бульдозер, диспечер, сейф, фільм*); мореплавства та військової справи: (*дрейф, катер, снайпер, танк, яхта*); політики, економіки та торгівлі (*банкнот, бойкот, бюджет, долар, чек*); спорту (*аут, бокс, матч, теніс, футбол, хокей*); одягу й тканин (*джермпер, піджак, піжама, плед, смокінг*); харчування (*біфштекс, кекс, пуни, сандвіч, торт*); культури (*гумор, джаз, клоун, фольклор*).[1; 140]

Для запозичень з англійської характерні: звукосполучення **дж**: *бюджет, джаз, джермпер*; звукосполучення **ай, ей**: *гайморит, інсайд, тролейбус, хокей*;

суфікс **-инг(-інг)**: *мітинг, пудинг, демпінг, тюбінг*.

Сьогодні відкритість українського суспільства приводить до значного розширення кругозору та обсягу знань в області іноземних мов. Зросла необхідність в інтенсивному спілкуванні з людьми, які користуються іншими мовами. А це - важлива умова не тільки для безпосереднього запозичення лексики із цих мов, але й для прилучення носіїв української мови до інтернаціональних термінологічних систем.

Однак, процес запозичення іншомовних слів неоднозначно впливає на розвиток української мови. З одного боку, відбувається її збагачення, але, з іншого боку, витісняються власні елементи, що замінюються на слова з подібним значенням.

Англіцизм є доречним, якщо він позначає поняття, що з різних причин ще не назване засобами української мови або в ній відсутній рівновартісний відповідник. Але, інколи англіцизми витісняють деякі питомі або позичені терміни. Виникає ряд проблем, які створюють загрозу для існування української мови: поява дублетів (*офіс* - контора, *блокбастер* - бойовик); велика кількість небажаних омонімів (*шейк* - коктейль і танок); запозичення власних назв без перекладу (*Muppets-show* - "Прихована камера"); вживання штампів-варваризмів (*no comment, made in*); запозичення прислівників та вигуків (*вау, о'кей*), що мають на меті імітувати чуже.

Взаємозбагачення мов – це один із шляхів еволюції мов світової спільноти. Воно характеризує розвиток мовних систем з найдавніших часів і, природно, не може виявити себе зараз – в епоху суттєвих зрушень у гуманітарній, науково-технічній та інших сферах. Лінгвістичні механізми такої взаємодії в різні періоди історії мови можуть мати певні особливості.

Звичайно, англіцизми в українській мові – не завжди благо. Серйозних регламентаційних заходів потребує мовне оформлення окремих сфер спілкування, у тому числі сфери інформації, особливо реклами, де спостерігається справжня мовна агресія. Ці явища, зрозуміло, не мають нічого спільного із взаємозбагаченням мов. Взаємозбагачення - це процес, коли словесний знак іншої мови природно «лягає» на поняттєве поле рідної мови, закриваючи в ньому вільну клітинку або «перекриваючи» семантику вже наявного слова певними смисловими конотаціями.

Не треба забувати, що мова – саморегулюючий механізм, дія якого зумовлена певними законами. Мова сама здатна самоочищуватися, позбавлятися функціонально зайвого, непотрібного. Це відбувається і зі словами англійського походження.

У цілому іншомовна термінологія являє собою цікавий лінгвістичний феномен, роль якої в українській мові досить важлива. Англо-українська мовна взаємодія постійно привертає дослідницьку увагу, спрямовану на вивчення загального запозичення іншомовної лексики до української мови.

Звичайно, непомірне та недоречне використання англійських слів неприпустимо, але такі явища шкідливі і при вживанні будь-якого слова. Тому потрібно виховувати культуру мовлення та смак у сучасних українців, який є головною умовою правильного і доречного використання мовних засобів як чужих, так і своїх, власних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білодіда І.К. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / І.К.Білодіда. – К.: 1973. – 422с.
2. Єлістратов В.С. Глобалізація і національна мова. // Вісник моск.ун-ту.сер.19. Лінгвістика та міжкультурна комунікація. - 2006. - №4. – с21-26.

Зміст

<i>Марта Лабач</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ МОЛОДІ ПРОТИСТОЯТИ ВІЙНИ ЗА ЇЇ СВІДОМІСТЬ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	3
<i>Мар`яна Гдакович</i> МОВОЗАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПРАВНИКІВ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПУБЛІКАЦІЙ ЧАСОПИСУ «ЖИТТЯ І ПРАВО» (1928 – 1939 рр.)	6
<i>Зоряна Куньч</i> УСВІДОМЛЕННЯ РОЛІ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	10
<i>Оксана Литвин</i> ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ РИТОРИКИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	13
<i>Оксана Микитюк</i> ІДЕОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА КРИЗЬ ПРИЗМУ МОВИ	16
<i>Людмила Андрушко, Світлана Кость</i> КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ТА ЇЇ ПОРУШЕННЯ	19
<i>Надія Степанець</i> ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ПРОФТЕХОСВІТИ	21
<i>Ірина Бабій</i> БЛОГЕРСТВО ПО-УКРАЇНСЬКИ	27
<i>Юроца Роксолана, Мар`яна Гдакович</i> АДВОКАТ ТА ЙОГО ЗАХИСНА ПРОМОВА.....	29
<i>Володимир Гончарук</i> ІДЕЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ТВОРЧОСТІ ІВАНА МИКИТЮКА: НА ПРИКЛАДІ СЕРІЇ «КАРПАТСЬКИЙ МОТИВ.....	32
<i>Оксана Вознюк, Андрій Поцелуйко</i> УКРАЇНСЬКА МОВА У МІЖНАРОДНОМУ ПРОСТОРІ	35
<i>Ірина Сковронська</i> НЕВЕРБАЛЬНІ ЗНАКИ КОМУНІКАТИВНОГО ПРОЦЕСУ В СУДІ ...	37
<i>Галина Хлипавка</i> АНГЛІЦИЗМИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	38